

Semezdin Mehmedinović

BAGATELE

GLUMAC. Dogodilo se to u martu 1992. godine. Probudio sam se s glavoboljom u sobi tuzlanskog hotela „Bristol”. Bunovan sam sišao da za šankom u holu popijem kafu. Na ogledalu iza leđa konobara bio je nalijepljen mali plakat predstave čiju je premijeru najavljivao za taj dan. Na njemu je preko fotografije glavnog glumca Ivica Vidovića krupnim crvenim slovima pisalo NEVRIJEME. Baš dok sam gledao u plakat, do mene se na šank nalaktio glumac Vidović. Mi se ne poznajemo, ali je njegovo pojavljivanje bilo tako iznenađujuće da sam mu se istog trenutka obratio i pohvalio njegovo glumačko umijeće.

„A, ne”, rekao je. „Ja Vam nisam on, ali nas stalno miješaju jer stvarno izgledamo kao blizanci. Ja sam inženjer rudarstva, ali mi prija kad mi se ljudi obrate kao Ivici Vidoviću.”

To je bila *gluma*, mislio sam da on naprosto ne želi razgovarati sa mnom, ili je ušao u svoju ulogu iz koje ne želi izaći u danu premijere. Svejedno sam nastavio da ga hvalim i rekao da sam tih dana napokon gledao zabranjeni film *Misterije organizma* Dušana Makavejeva.

„A ja još nisam vidio film, iako me neznanci uvjeravaju da sam u njemu glumio. I čak tvrde da sam bio izvrstan”, rekao je.

Glumci su čudaci. Prava djeca. Ali glavobolja je u toku našeg razgovora prošla i zadovoljan sam se vratio u svoju sobu.

Na kraju dana, otišao sam u Narodno pozorište. Bila je to mala predstava, ali je Vidović i u njoj bio veliki glumac. Prije početka, dok sam se namještao u sjedištu, u publici sam ugledao svog jutarnjeg sagovornika iz „Bristola”. Svečano odjeven i nasmijan, došao je da vidi glumu čovjeka kojem je toliko fizički nalik. Kad su nam se pogledi sreli, klimnuo sam mu glavom kao da pozdravljam starog znanca, ali on je gledao kroz mene, negdje iza mojih leđa, u daljinu.

BOR. U novembru 2019. godine dvije sedmice sam proveo u maloj drvenoj kući na sjeveru Arizone. Mala kuća (*tiny house*) s jednom prostorijom i minijaturnim kupatilom. U njoj je sve što stanovniku treba, ali je prostora dovoljno za dvije, najviše tri osobe. Za moga boravka tamo, dani su bili sunčani, s prozora sam gledao u šumu borova, a jedno jutro me je probudila armija djetlića koji su rafalno ključali koru na borovim stablima.

Dvije godine kasnije, u aprilu i maju 2021. godine boravio sam opet u ovoj kući, ali je pogled s istog prozora bio sasvim drukčiji. Gledao sam u listopadnu šumu koja je upravo ozelenjela. Kuća je bila u podnožju planine na krajnjem zapadu države Sjeverna Karolina. A šta se dogodilo? Ta mala kuća je prenesena s jedne na drugu stranu kontinenta. Kroz prozor sam sada gledao potpuno izmijenjen krajolik, novu biosferu u kojoj nije

bilo borova, u ovoj šumi dominira bukva (*fagus grandifolia*). Istina, na travnjaku u dvorištu posađen je jedan bor (*pinus nigra*). Bio je to treći pokušaj, jer prethodno dva bora nisu uspjela da se prime na ovom tlu. Treći bor se ne da, napreduje tako da mu rast primjećujem svakodnevnim osmatranjem kroz prozor.

Za sve vrijeme mog boravka ovdje razmjenjivao sam poruke s prijateljem u Sarajevu koji je spremao zbornik o egzilu i od mene tražio da napišem tekst za tu knjigu. Obećao sam, ali sam pisanje iz dana u dan odgađao. Vrijeme sam provodio na verandi, malo čitao, malo gledao promjene u dvorištu i svemu oko sebe, bićima i predmetima, davao sam lična imena. A ona koja u maloj kući sa mnom živi i zna za tu moju sklonost, pitala je:

„Kako se zove bor u dvorištu?”

U tom trenutku čitao sam poruku svog sarajevskog druga koji se zanima za egzil i od mene očekuje da napišem tekst na tu temu.

„Boro Kontić”, kažem. „Tako se zove naš bor.”

Drvo je u dvorištu počelo bacati ljekovitu sjenu i već je sraslo sa svojim imenom.

ALBINO VJEVERICA. Djevojčica, mogla bi imati pet ili šest godina, gola do pasa, ima traku oko čela za koju je zadjenuta velika peruška otpala iz krila mladoga orla. Došla je do verande i kroz letvice na ogradi gleda u mene koji s otvorenom knjigom podignutom u zrak iznad glave ležim na sofi. Gledamo se kroz ogradu. Jedno vrijeme šutimo. Njen izraz lica mi ništa ne govori, jer je miran i ozbiljan.

„Ti si prava mala Indijanka!”

„Nisam”, kaže. „Ja sam ratnik.”

Dok smo se gledali, ona nije promijenila izraz lica. Taj mali Indijanac (ratnik) s riđom kosom šestogodišnje djevojčice trči po selu u svim smjerovima, a sad je već na stepeništu kuće u kojoj stanuje (ispred je i njen platnени vlgvam u koji se sklanja u toku dana) i leđa je okrenula majci koja istiskuje kremu i razmazuje je po njenim golim ramenima da je zaštiti od sunca.

Tako je počinjalo proljeće u mome djetinjstvu, go do pasa i bos istrčao bih u sunčan dan, trava je još čuvala rosu i miris otopljenih snijegova. Taj dodir bosog stopala i gole zemlje! Djevojčica me vratila pedeset godina u prošlost. Zažmirio sam kao da čekam da mi se slike djetinjstva, o kojem inače rijetko mislim, počnu ukazivati. Ali se ništa nije desilo. Mirovao sam u stanju bez misli, ispružen na sofi. Kad sam otvorio oči, vidio sam djevojčicu kako desnim stopalom stoji na panju tamo na samom rubu šume, a drugu je nogu povila u koljenu. Opet sam zažmirio. Nisam siguran koliko vremena je prošlo kad sam ponovo otvorio oči, a onda sam na istome panju ugledao vjevericu. Drugačija od svih koje sam u životu vidio, jer je bila potpuno bijela, kao snijeg. Albino vjeverica. Poskočila je i brzo iščezla u šumi.

ČAS SLIKARSTVA. Moglo je biti rano proljeće 1981. ili 1982. godine. Ispred Narodnog pozorišta s grupom mladih studenata slikarstva ukrcao sam se u gradski kombi. Profesor O. je odlučio da održi čas u prirodi, a kombi nas je vozio sjeverno, izvan grada.

Nakon što smo izašli iz vozila, još neko vrijeme smo pješačili do kuće. Na verandi nas je čekao sijedi muškarac u tamnozelenom bademantilu, sa sijedom kosom vezanom u rep. Proveo nas je u dvorište iza kuće, ušli smo u šljivik sa desetak stabala i čas je mogao početi.

Profesor je zasukao rukave svoje bijele košulje i sipao svijetlosivu smjesu u veliku limenu kantu. Dodavao je vodu i sadržaj u kanti miješao metalnom šipkom, sve dok nije dobio masu rijetku i bijelu kao mlijeko („...Ovo je kreč”, rekao je). Podijelio nam je četke i tražio da svako okreči po jedno stablo šljive. Farbali smo, a on je pratio pokrete naših četki, rekao je da kreč mora ispuniti sve pukotine u kori drveta, inače neće biti koristi od farbanja. I šljivik se uskoro zabijelio.

Vrt više nije ličio na sivi zapušteni krajolik koji smo tu sat ranije zatekli. Stajali smo sa strane i gledali u bijela stabla i sami s bijelim, krečom umazanim prstima, zadovoljni svojim „slikarskim” učinkom. Za sebe mogu reći da sam se osjećao – promijenjeno. Bila je to važna lekcija o slikarstvu, premda ne bih mogao jasno i razložno objasniti zbog čega, niti bih mogao reći šta smo tada naučili.

Samo je sijedi domaćin u bademantilu, po svemu sudeći zadovoljan što je neko drugi obavio njegov vrtni posao, ruku prekrštenih na prsima kao gost u galeriji, gledajući u svoj okrečeni šljivik rekao: „Lijep pejzaž. Ne bi ga ni Gabrijel Jurkić ovako naslikao.” Polako je izvukao gumicu iz kose i protresao glavom, a onda opet sve sijede pramenove uredno skupio i svezao u rep.

NIGDJE. Pakujem odjeću i sve drugo što će mi na novoj adresi trebati. Tako se otkriva ono što je očigledno: kad se poskidaju uramljene slike, ostanu ekseri u zidovima.

Pažljivo u kutiju slažem knjige. Upravo sam prelistao jednu malu, divnu zbirku priča švicarsko-talijanske spisateljice Fler Jegi (*I am the Brother of XX*), i u njoj nađem portret koji sam u žurbi nacrtao u septembru 2012. godine. Bilo je to u Zagrebu, nacrtao sam Mirka Kovača. U to vrijeme uradio sam mnogo crteža na indeks karticama. Portret je dokument mog zadnjeg susreta s piscem. Mislio sam da je crtež negdje usput nestao. Drago mi je da sam ga pronašao. Tako uvijek bude. Ništa nije izgubljeno.

Crtež sam preselio u drugu knjigu, u *Nebeske zaručnike* Mirka Kovača. Ta zbirka priča objavljena je davne 1990. godine kao dio njegovih *Sabranih djela*, a izdavač je sarajevska „Svjetlost”. Od tada je prošlo tačno trideset godina. Kupio sam je ovih dana na uličnom štandu. Kad sam knjigu otvorio, otkrio sam puno spojenih, nerazrezanih listova, pa sam ih morao pažljivo razdvojiti. To znači da ovu knjigu niko prije mene nije otvorio i čitao. Trideset godina njene stranice nije obasjalo svjetlo dana, ni sjaj ljudskih očiju.

S tim knjigama, u jednoj od kutija u autu, jutros sam se vozio bosanskom cestom prema jugu, usput su promicali uspravni borovi, bio sam u srcu svoga svijeta, kad je zvonio telefon, javio sam se, a s druge strane Bojan, moj drug iz mladosti pita:

„Gdje si?”

Na trenutak sam bio zatečen, nisam imao odgovor, pokušavajući da odredim svoju poziciju na mapi, pa sam rekao:

„Nigdje.”

U svojoj priči „Nigdje”, Fler Jegi govori o Josifu Brodskom i njegovoj navadi da u hladnome danu, kad zrak miriše na snijeg koji samo što nije pao, izade oskudno odjeven iz svog stana u Bruklinu i zaputi se prema zalivu, u potrazi za „baltičkim kvalitetom zraka”, ide prema vodi onako kako je u svome gradu u sličnom danu išao prema rijeci Nevi. Kad geografija koja je obilježila naš život postane skup mentalnih mjesta – veli Fler Jegi – dopijevamo u stanje koje je njen prijatelj Brodski zvao *nigde, nowhere, nigdje...*

Valjda je to pravilo: tek kad si nigdje, nadomak si svemu.

KIŠOBRAN. Svratili smo u restoran da se sklonimo od ljetnog pljuska. Marko je gledao na sat, plašio se da bi mogao zakasniti na groblje („Morao bih stići prije mraka!”). Svakoga dana tamo odlazi da se „sretne” sa suprugom Gordanom. Po tome kako gleda i kako govori, vidim da je Marko odustao od ovog svijeta. Pjesnik, oživi samo kad govori o poeziji. Kiša pada i pada.

„Prošlu je zimu preživio jedan vrijesak, eno ga i sada na Gordaninom grobu”, kaže.

„Na istom groblju je i Ilija Ladin?”, pitam.

„Jest. Jednom kad i ja odem tamo, bićemo komšije. Tamo je ukopan Kranjčević. Tamo će biti ukopana i Dara Sekulić. Nije loše. Četiri pjesnika, a nijedan nije za bacanje.”

Nakon toga govori o Ladinu.

„Bio sam kod Ilije u staračkom domu, sve je već bio zaboravio. Nikog nije mogao da prepozna. Ali je gledao u mene, vrti prstom i kaže: 'Znam ja tebe odnekud.' Vrti prstom, kaže: 'Sjetiću se ja! Sjetiću se ja!' Sve sam se spremio da napišem tekst o Iliji, čak sam imao i naslov za njega, *Ladinova čarobna lampa*.”

S kim se „na ovom svijetu” druži?

„Nema ih više, svi su otišli. Afan je umro. Nakon rata, odlazio sam često kod njega u atelje, a tamo je uvijek bilo stranaca kojima me je predstavljao ovako: 'Ovo je moj prijatelj Marko Vešović, njega poštuju i u Ujedinjenim Narodima.’”

S naše desne strane, na zidu restorana je grafika: gondola u venecijanskom kanalu i uspravni gondolijer u mornarskoj majici.

„Pred njenu smrt, Afan je odveo staru majku da joj pokaže Veneciju”, kaže. „Proveo je staricu po galerijama i palačama, a kad su odlazili, ona mu veli: 'Nije ni njima ovdje lako!' 'Zašto majko?' 'Puno im, brate, smrdi.’”

Kiša napolju ne prestaje da pada. Marko pije crni čaj, ja kafu. Bradu je naslonio na šaku kojom stišće dršku kišobrana i govori. Od kišobrana se ne odvaja, jer ako ga odloži sa strane, kaže, sigurno će ga zaboraviti.

PERTLE, *san*.¹ On kaže da se u njegovoj kući ne može hodati u cipelama. Zbog toga sam svoje cipele ostavio u hodniku, bosih stopala ušao u sobu, i sada sjedim u društvu domaćina. On je poznati evropski filmski reditelj. Mogao bih ovdje ispisati i njegovo ime, ali za ono što se u snu dogodilo, imena nisu posebno važna. Nije ugodno u njegovoj kući. Mnogo je nervozne djece koja trče okolo, obaraju čaše ispred nas, ranjavaju se na oštrim rubovima slomljenog stakla i iza sebe ostavljaju krvavi trag. U ovoj kući nije dobro biti bosonog.

Reditelj je uključio filmski projektor, želio je da mi pokaže svoj novi film. Slika je projektovana na golom zidu, ali izbijeljenih boja tako da se jedva vidjela, jer je u sobi bilo suviše svjetlosti. Međutim, po onome što sam mogao vidjeti, film pokazuje istu ovu sobu i istu djecu koja razbijaju staklo, ranjavaju se i po podu ostavljaju krvavi trag. A to me je prilično uznemirilo. Očekivao sam da ću već u sljedećoj sceni vidjeti sebe u njegovom filmu.

Ustajem i odlazim do hodnika, zaobilazeći razbijeno staklo na parketu, ali onda otkrijem da je neko izvukao pertle iz mojih tena. Neko ranjeno dijete, pretpostavljam. Okrećem se i pokazujem reditelju cipele bez pertli. On ih je, kaže, izvukao. Zašto? U zatvori-ma se, kaže, robijašima iz cipela obavezno izvuku pertle. Rekao je to prijetećim tonom, a onda je priznao da se šali i da ja nisam njegov zarobljenik. Svi gosti u ovoj kući obavezno na izlasku ostavljaju pertle, one su njemu, kaže, važne uspomene.

BOL. U ljeto 2007. godine, upoznao sam Matu, Hercegovca iz Drinovaca. U dijelu grada koji se zove Silver Lejk svakoga jutra sam svraćao na kafu u restoran „Fred 62”, u isto vrijeme kad i Mato koji tamo obavezno doručkuje. Prepoznali smo se po jeziku. „Well, u Drinovicima se rodio *an excellent poet*, Antun Branko Šimić”, kazao mi je.

U Los Anđeles je došao kao dječak, ranih pedesetih. Poslije, na fakultetu je igrao košarku („kad i Krešo Ćosić”). Opisivao je detaljno ljude i događaje, s očiglednim pripovjedačkim darom, ali je o prošlosti govorio onako kako se svoga života sjeća neko ko je na svijetu ostao sam.

Pitao me za godinu moga rođenja. Odgovorim. „1960! Te su se godine Lejkersi doselili u Los Anđeles!”

Da li je poznao Borisa Marunu, hrvatskog pjesnika koji je živio ovdje? Nije. Maruna je živio i u San Pedru, kao i Čarls Bukovski. A restoran u kojem smo nas dvojica pili svoje kafe, „Fred 62”, lokalna je znamenitost između ostalog i zbog toga što je slavni pi-

¹ Probuđen iz ovog sna, u rano jutro 4. maja 2012. godine zapisao sam ga i objavio na svojoj internet-skoj stranici, a već sat nakon toga, kao reakciju čitatelja, dobio sam poruku sljedećeg sadržaja: „Semezdine, gde si? Dušan Makavejev.” Obradovao sam se. Ali konvencionalno pitanje „gde si?” ipak obavezuje kad ga postavi Dušan Makavejev, pa sam svoju poruku započeo, ali je nikako nisam uspijevao završiti. Tako se vrijeme izmaklo, uskoro više nije imalo smisla odgovarati s tolikim zakašnjenjem. A onda je režiser umro. Ali nije tačno reći da na pitanje Dušana Makavejeva nisam odgovorio. Tišina je uvijek najtačniji odgovor: na pitanje *gdje si?*, ona kaže – *nigdje*.

sac svraćao tamo, pa sada na jelovniku imaju sendvič „The Charles Bukowski” (*grilled ham & melted cheddar cheese, served on sourdough bread*). Ali Mato ne zna ko je Bukovski, niti mu to znanje treba. U njegovom životu nema prostora za tolike pjesnike, dovoljan je onaj jedan, Antun Branko Šimić.

Da li je pomišljao da se vrati? Da, vraćao se.

„Tek kad sam u Hercegovini sagradio kuću, shvatio sam da je sve moje u Los Anđelesu.”

Umrta mu je supruga i s mukom se navikavao na samoću.

„Više od pet mjeseci je prošlo otkad je otišla, a jutros ispod mašine za pranje rublja našao sam vlas njene kose.”

Nakon što je to rekao, njegovo tijelo se potreslo. Pogledao je u stranu, kao da traži konobara, a zapravo nije želio da mu vidim suze. I kad je ustao od stola, oborio je malu zelenu flašu mineralne vode. Refleksno sam se izmakao i lijevim laktom udario u rub stolice. Bio je to brz i oštar bol. A nakon bola, mineralni trnci u laktu. Kratko je trajala iluzija da je moguće na sebe preuzeti tuđu bol.

ŽIVOTNA PRIČA. Ima tome već skoro dvadeset godina, K. je pitala pristajem li da ona piše knjigu o meni? Rekao sam da pristajem i malo mi je imponiralo što je moj život i nekome drugom zanimljiv.

Prošlo je neko vrijeme otkad je ponuda spomenuta, a onda me je pozvala na večeru u svoju kuću. Oko stola na prostranoj verandi vrzmala su se dva zlatna retrivera, i tada je K. ispred mene spustila jedan papir. U prvi mah nisam razumio njene razloge. Tek kad sam pročitao kratki tekst, shvatio sam da bi papir trebalo potpisati kao pristanak da ona može pisati knjigu o meni. To je bio zahtjev njenoga izdavača. Uvijek pred papirom na kojem treba da se potpišem, ja ustuknem. I rekao sam:

„Ne mogu to potpisati.”

Ona se iznenadila, nije očekivala moje odbijanje, jer sam ranije već pristao da piše o meni. Potvrdio sam da nemam ništa protiv i da ona može pisati, ali da ja samo ne želim ništa potpisivati. I ostao sam pri svojoj odluci, iako je ona bila u pravu, to je sasvim uobičajen zahtjev, formalnost u Americi. Ali sam i ja bio u pravu, zato što je u tom činu potpisivanja nešto uznemiravajuće, kao da se potpisom odričem sebe ili svog života i njoj prepuštam da s mojom prošlošću radi što god želi.

Ona to nije mogla razumjeti, ali moj strah od potpisa na zvaničnom papiru zapravo je strah od države koji je kod mene probuđen nekada davno, na drugom kontinentu, u drugoj državi iz koje sam došao ovamo, na njenu verandu.

U ostatku večeri, trajala je mučna tišina. Čulo se samo struganje psećih šapa na drvenom podu verande. I onda sam otišao. Od tada se više nismo sreli.

IZMIŠLJENI SLIKAR. Neobična knjiga, *Net Tejt: američki umjetnik*. Vilijam Boyd je autor ove biografije „malo poznatog američkog slikara”, a knjiga je pisana s namjerom da Neta Tejta vrati na zasluženo mjesto u povijesti umjetnosti. Moje zanimanje za knjigu je probuđeno prošlog ljeta, nakon što sam otkrio da je biografija izmišljena, da umjetnik s imenom Net Tejt nije postojao, da je u pitanju igra autora Vilijama Bouda (i Dejvida Bouvija, urednika izdavačke kuće *21 Publishing* koja je knjigu objavila), da je to njegov podsmijeh neobaviještenoj likovnoj javnosti.

Meni su slične javne podvale drage, pa sam se dao u potragu za knjigom i evo je sada na stolu, listam je. Biografija Neta Tejta je opremljena fotografijama „prijatelja” iz svijeta umjetnosti (Frenk O’Hara, De Kuning), ali i „njegovim” rijetkim portretima. Na jednoj slici on je devetogodišnjak s fudbalskom loptom. Fotografija iz 1959. godine, „snimljena u Londonu nekoliko mjeseci prije njegove smrti”, objavljena je i na naslovnoj stranici knjige.

Koliko dugo fotografija kao medij postoji? Od dagerotipije do kamere u našim pametnim telefonima prošlo je nešto više od jednog stoljeća. U staretinarnicama svuda po svijetu mogu se naći stare fotografije čiji se vlasnici više ne znaju. Na fotografijama poziraju ljudi kojih se, sasvim moguće, više niko ne sjeća i oni su pred objektivom neke davne kamere namješteni u zamrznutom osmijehu uvjereni da slikajući se ostavljaju vječan trag o svom postojanju. Ni stoljeće nije prošlo, a sada nema nikoga ko bi mogao potvrditi tačan identitet tih osoba. Bezimeni.

Ko zna odakle je pisac Vilijam Boud posudio te fotografije? I ko su te osobe na slikama? U njihovu anonimnost se pouzdao autor biografije o nepostojećem slikaru, a objavljujući ih on je poništio postojanje dvije, tri, četiri stvarne ličnosti, da bi omogućio život jednoj izmišljenoj. Upotreba dokumenta (u ovom slučaju fotografije) u književnosti, stavlja pisca na moralni ispit.

Ali više od toga uznemirava sljedeće: sve one fotografije na kojim si nasmijan, na kojim poziraš, na kojim si zbog nekog dnevnog problema zabrinut, sve te fotografije, zapravo, nisu dokaz da si na svijetu postojao.

KUĆA BEZ OGLEDALA. Imao sam četrdeset tri godine kad sam prvi put uživo video pelikana.

U jutarnjoj šetnji, sporo smo promicali ulicom zagledajući cvjetne bašte pred kućama, a F. se zaustavljao i osmatrao listove, sitne insekte, i u gravurama kore na stablima prepoznavao je portrete poznatih ličnosti. Pjesnik. U njegovim očima, vanjski svijet se pretvarao u čudo. Na kraju ulice smo zastali pred kućom u kojoj je nekada živio Ernest Hemingvej. Želio sam da uđem i osmotrim izbliza radnu sobu pisca, a F. me gledao razočarano, i kao da se prisjeća ko bi mogao biti taj Hemingvej, ironično je pitao:

„Onaj mali od Gertrude Stejn...?”

Moje raspoloženje se naglo promijenilo, gledao sam ga razočaran. I ja mislim da je Gertrude Stejn važna, ali ne mislim da je u njenoj sjeni Hemingvej „mali”.

Ušao sam u kuću, prošao kroz sve sobe, a najviše vremena proveo sam zagledajući stol na kojem je autor pisao. Premalen je, po mjeri nekog dječjeg tijela.

Prošao sam kroz sve sobe i kad više nije ostalo ništa da se vidi, ipak sam se još malo zadržao naslonjen na prozor i gledao napolje u sunčan dan. Oko mog gležnja uvijala se mačka. Mislio sam, F. koji je sklon svemu što je bizarno, ostaće uskraćen za ovaj dodir toplog krzna: ovo je, kažu, Hemingvejeva mačka. Zapravo, ona je potomak onih mačaka što ih je nekada Ernest milovao. To je vjerovatno laž kojom se zavode lakovjerni turisti, ali za mene to je istina. Sve su mačke na svijetu u srodstvu s ovom, Hemingvejevom, koja se češe o moju nogavicu. Sobe su ispunjene beživotnim predmetima, a ipak u njima ima i žive prošlosti koja kroz mačja pluća diše.

Stajao sam uz prozor i gledao F. kako se dosađuje leđima naslonjen na željeznu ogradu ispred kuće. U dvorištu ispod prozora je bazen i u njemu tirkiznoplava voda. Odkud je doletio jedan kabasti pelikan i gegao se uz rub bazena – kakav kljun! – s prozora sam gledao užasnut kako mu se riba u podbratku praćaka i bori za goli život.

Još jednom sam prošao kroz sve sobe, napravio puni krug i opet se zaustavio pred istim prozorom. Otkrio sam da u kući nema ogledala.

RASIST? U ranu jesen 1996. stanovao sam u prostranom stanu na sjeveru Virđžinije, u mjestu koje se zove Fols Čerč, ulica je imala lijepo vrtno ime PEACH TREE, ime privlačno taman toliko da je moj drug Saša Hemon na tu adresu smjestio svog fiktivnog lika u romanu *Nowhere Man*. Uredan kompleks niskih zgrada (dva sprata i prizemlje) s lijepo uređenim vrtovima. Tu vrstu zgrada zovu *garden apartments* s bazenom u središtu našega malog naselja. Stanovao sam na prvom spratu, a mjesecima je prizemni stan ispod moga bio prazan. Iznad je živjela jedna indijska porodica. Jednom su priredili zabavu za svoju širu porodicu i poznanike, imali su neki konkretan, meni nepoznat povod. Bio je neki dan vikenda, subota, možda i nedjelja. Odmarao sam na kauču u svojoj sobi kad je krenula buka slavlja i larma koraka na stropu iznad mene. Kratko sam to trpio, a onda bijesan i razgaćen ustrčao stepenicama i zalupao na vrata. Mislim da je moj problem bio jaki PTSP, sjećanje na rat je bilo svježije, a onima koji su ga doživjeli u Sarajevu sva trauma je bila fokusirana na zvukove. Svaki je povišeni ton budio neki nekontrolirani bijes. Zbog toga ne volim ni rečenicu u knjizi koja se završava usklikom. Zalupao sam nesretnim Indijcima na vrata, otvorila mi je žena u sariju, gledala je u mene uplašeno, a ja sam se polako doveo u red i zamolio, ako može, da ipak budu tiši.

Problem garden apartmana je, otkrio sam na prilično traumatičan način, loša zvučna izolacija.

Mjesec kasnije, u prizemni stan se uselio jedan par Latinosa. Neko vrijeme nisam ni znao da imamo susjede. Radio sam u noćnoj smjeni, danju sam spavao, na posao od-

lazio u pet navečer, ostajao do dva iza ponoći, a kad bih se vratio kući, budan bih ostajao do jutra. U vrijeme moje budnosti, svi drugi su u zgradi spavali pa sam uživao u povlaštenoj tišini. Međutim, moji vikendi su se uskoro pretvorili u moru. Kad se živahni marijači melos svede samo na basove, onda se dobije idealno sredstvo za mučenje koje bi se i u zatvorima moglo djelotvorno koristiti. Zapravo, ja ne znam koja je to muzika koju oni slušaju. Mladi par je cijeli vikend bio spreman slušati svoju muziku, a od nje su do mene dolazili basovi koji su vibrirali u mome grudnom košu. Šištao sam bijesan do njihovih vrata i zalupao, a na vratima se pojavio zdepasti tip, jedno od onih živopisnih lica iz filma *Apocalypto*, Indios koji je zapravo čekao da dođem kako bi dobio priliku da mi kaže da je on umoran od mene, da ne spava jer mu hodam po glavi kad se iza ponoći vratim u stan i do jutra vršljam po stanu. Smijenilo se nekoliko naših uzajamnih posjeta u sljedećih šest mjeseci, lupao sam na njegova vrata, on na moja. Visinom je stizao do mojih prsa kad se propne na prste, i odozdo bi vrištao:

„Čujem te kad otvoriš vrata frižidera, čujem te kad pišaš, čujem te kad jebeš, čujem te kad otvaraš limenku piva, čujem te kako dišeš!”

Nije bilo načina da se dogovorimo. Bijesni smo jedan drugome prskali pljuvačkom u lice. Sjećam se kišnog subotnjeg jutra kad sam sluđen basovima izašao na balkon, a moje tijelo je svakim svojim atomom osjećalo mržnju. Zapalio sam cigaretu, malo se pribrao i samome sebi u trenu lucidne samospoznaje glasno rekao:

„Ja sam rasist!”

U mome doživljaju, tip je bio neugledan, s velikom glavom i bez vrata, a u mržnji koja je u meni kvasala dodavao sam mu nova karikaturalna obilježja. Osim toga, živio je s prelijepom djevojčicom koja teško da je mogla biti punoljetna. Imala je taj uplašeni pogled kad god bismo se sreli, možda je zazirala od mene, ali vjerovao sam da je ta tuga posljedica seksualnog ropstva u kojem je ovaj divljak drži.

Jednom me je, kad sam izlazio napolje, ispred vrata svog stana sačekao sredovječni Kubanac, moj prvi susjed na prvom spratu i upozorio da budem oprezan s našim komšijom iz prizemlja.

„On je iz El Salvadora”, rekao je. „Član je ulične bande MS-13. Čuvajte se, opasan je.”

Nisam ozbiljno shvatio njegovo upozorenje, jer o kriminalu MS-13 tada još ništa nisam znao, a moj upravo probuđeni rasizam me je činio prilično slijepim za potencijalnu opasnost zbog mojih komšijskih nesporazuma. Istina je da tip nikada iz stana nije ni izlazio, znači da nije radio, a trebalo je plaćati stanarinu koja zapravo i nije bila tako mala. Da sam znao nešto više o MS-13, vjerovatno bih dvaput razmislio prije nego što odem lupati na vrata u prizemlju. Uskoro, zbog njegovih kriminalnih poslova, policija ga je uhapsila i u mom svijetu nastupila je tišina.

Ali prije toga, desilo se još nešto što je prilično poljuljalo moj ustaljeni doživljaj najbližeg životnog okruženja, a valjda i dotadašnju sliku o samome sebi. Vratio sam se umoran te noći i otrovan problemima na poslu, odmah sam zaspao, a pred jutro su me probudili basovi iz suterena. Ustao sam i bunovan sišao u prizemlje. Vrata mi je otvorio već

namrgođen i na svađu spreman čovjek, šutio sam oborene glave valjda smišljajući šta novo da mu kažem. I tada sam iz njegova stana čuo *Once in a Lifetime*. Zvuk je bio čist, s gramofona.

„Ovo su *Talking Heads*?”, kažem.

„Jesu!”

„Volim *Talking Heads*”, kažem.

„To je tvoj problem”, rekao je i slegnuo ramenima.

Gledali smo se bez riječi još koji sekund, a onda sam se vratio u svoju sobu.